

MILIAN I MASSANA, Antoni, *Público y privado en la normalización lingüística. Cuatro estudios de derechos lingüísticos*, Barcelona, Atelier, 2000.

És ben sabut que els estudis sobre dret lingüístic han tingut a casa nostra un conreu creixent i un progressiu grau d'aprofundiment, circumstància paral·lela a l'interès que ha suscitat l'ordenació lingüística a Catalunya i l'encaix del plurilingüisme a l'Estat espanyol. En són testimoni la producció doctrinal de qualitat que aquesta mateixa publicació ha ofert, com també la cada cop més nodrida bibliografia sobre la qüestió, a les comunitats amb llengua pròpia, però també arreu de l'Estat. Tanmateix, els tractadistes de la regulació jurídica de la llengua s'han centrat de manera preferent en l'establiment de criteris doctrinals sobre qüestions com ara la configuració dels drets lingüístics, el concepte i les implicacions de l'oficialitat, la noció de llengua pròpia, la distribució competencial en la matèria o els usos oficials, entenent per aquests els que fan els poders públics, o els espais amb una forta intervenció d'aquests poders, com ara l'Administració o l'ensenyament. Aquesta focalització en determinats àmbits té fonament, sens dubte, en la manca d'una tradició de respecte per a la realitat plurilingüe, que ha implicat que fins fa ben pocs anys no s'albirés el més mínim ús institucional de la llengua catalana.

La urgència de bastir una estruc-

tura jurídicolingüística que atengués els requeriments més immediats de la declaració del català (i de les altres llengües pròpies) com a oficial i la coexistència amb l'oficialitat del castellà, ha postergat sovint l'encarament de qüestions que, metodològicament, constitueixen un *prius* per enfocar debats posteriors. Això és el que ens ofereix Antoni Milian en l'obra ressenyada. Amb una perspicàcia jurídica i un enfocament metodològic rigorós, ja molt coneguts entre els lectors de la seva extensa obra dedicada a l'estudi dels drets (i del dret) lingüístics, l'autor n'afronta aspectes que la doctrina catalana i l'espanyola han tocat ben poc i freqüentment de manera tangencial i sense la profunditat deguda.

El punt de partida de l'autor és que els temes que suscita eren justament els que s'havien de plantejar i, per tant, delimitar, en el debat que va comportar la redacció de la Llei 1/1998, de política lingüística: «[...] en primer lloc, delimitar millor les relacions jurídiques en les quals són o poden ser aplicables, sense caldre altres títols, totes o una part de les regles sobre l'ús oficial de les llengües; en segon lloc, examinar la legalitat i l'oportunitat de mesures que preceptuïn l'ús de la llengua catalana en activitats de naturalesa privada [...]; i, en tercer lloc, buscar

mesures adequades que, respectant l'ordenament comunitari europeu, permetin corregir, en la mesura que sigui possible, els efectes nocius que algunes disposicions d'aquest ordenament causen en la normalització de la llengua catalana».

El nexce que vincula i justifica l'aplegament de qüestions aparentment diverses és justament la seva rellevància per abordar les regulacions lingüístiques sectorials. Es tracta de «qüestions marc», necessàries per enquadrar i enfocar continguts específics. No es pot parlar de dissenyar un règim lingüísticojurídic per als concessionaris si prèviament no sabem fins a quin punt podem afirmar que aquests pertanyen a l'esfera de l'àmbit públic o oficial; o no podem afrontar amb garanties d'èxit i de certesa jurídica les obligacions lingüístiques d'empreses privades si hom no té clars l'abast i les limitacions de la intervenció del poder públic en aquesta matèria; o com es pot sostenir la política de normalització de la llengua a Catalunya si, a banda del marc normatiu espanyol, no es tenen sospesades les possibilitats i les restriccions que imposa l'ordenament comunitari.

Es tracta d'una obra amb una sistèmatica atípica, tributària justament de la procedència de les parts de què es compon. Són quatre estudis, que giren a l'entorn del pal de paller que hem indicat, produïts en moments diferents i amb propòsits

segurament també diversos, que han estat retocats i ampliat per l'autor a la llum de noves dades. Però el primer d'aquests estudis, intitulat significativament «Presentació» i redactat per a la publicació del llibre, constitueix una mostra i un complement del que dirà en els tres posteriors. Però el grau d'aprofundiment a què arriba el converteix en un nou estudi. Aquest pot ser precisament un dels perills de l'obra per a un lector amb pressa: una certa confusió o reiteració de continguts. Per obviar el problema cal optar per la manera més productiva de llegir l'obra, que, a parer de qui fa la ressenya, és fer una lectura conjunta de cada estudi amb l'apartat de la «Presentació» que hi fa referència i que l'autor expressament separa. I aquest també és l'ordre que seguirem per exposar-ne l'estructura i els continguts.

I. En el primer bloc temàtic, «Lo público en la extensión y límites de la oficialidad lingüística. Reflexiones a propósito de una eventual reforma de la Ley de normalización lingüística en Cataluña» (p. 17-39 i 87-112), l'autor desgrana tots els espais que es poden considerar com a públics amb vista a estendre els efectes de l'oficialitat lingüística. En aquest sentit ofereix una perspectiva evolutiva mostrant com la categoria de llengua oficial sorgeix i s'aplica originàriament a les institucions parla-

mentàries i judicials amb la primigènia finalitat que la llei i la seva aplicació siguin enteses pels que en són destinataris. A partir d'aquí, en paral·lel a l'augment de les noves comeses administratives, la noció té nous camps de vigència, reforçats per la consideració creixent dels drets lingüístics dels ciutadans en les societats actuals. El resultat és l'existència d'àmbits que, des del punt de vista jurídic, se situen al tombant entre l'esfera pública i la privada, especialment arran de fenòmens com ara la liberalització i la privatització, que han fet difusa aquesta frontera. L'estudi, anterior a la Llei de política lingüística, analitza categories com són les de servei públic o el règim de concessió i desvela les dificultats per delimitar-ne els espais d'aplicació de l'oficialitat. Per posar-hi remei advoca pels criteris de què s'ha valgut el dret comparat, que són el d'adscripció orgànica i funcional (i de manera complementària) a l'àmbit públic; això és, no solament de qui depèn orgànicament un ens, sinó també quina funció desenvolupa.

En la «Presentació», posterior a la Llei de política lingüística, encara molt més sistemàticament les figures del servei públic que inclou la Llei (article 31) i en crítica la manca de previsió i de precisió. «Sorprèn —assenyala— que els fenòmens de la liberalització i de la privatització de serveis, amb les seqüeles negatives que poden comportar per als

drets lingüístics que s'hi havia consolidat, hagin passat inadvertits al legislador català» i opina que hagués estat molt millor fer una relació dels serveis que s'hi volien incloure. Una consideració semblant li mereix la regulació de les concessions (article 30 de la Llei), que oblida el desglossament entre concessions demaniales i de servei, molt útil a l'efecte lingüístic, i passa per alt la tècnica administrativa de l'autorització.

L'anàlisi sistemàtica d'aquestes realitats ens permet no solament veure en la Llei de política lingüística una oportunitat perduda pel mal ús de determinades categories doctrinals —d'altra banda, aquest és un fenomen que posen de manifest diversos autors—, sinó també trobar pautes interpretatives de la legislació vigent que ens permetin incloure aquestes realitats dins del camp d'aplicació de l'oficialitat lingüística.

II. El segon bloc es titula «La exigència de “al menos en catalán” como garantía de la presencia social de la lengua catalana. Las intervenciones lingüísticas públicas constrictivas en el ámbito socioeconómico» (p. 40-78 i 113-159) i hi analitza la legitimitat de les normes constrictives de la Llei de política lingüística pel que fa als àmbits que afecten l'òrbita dels drets fonamentals, sobretot en les relacions de naturalesa privada. Destaca que la

doctrina majoritària creu que, si bé la restricció lingüística implica una afectació de la llibertat d'expressió, també del missatge comercial i publicitari, els usos obligatoris són raonables i justificats sota determinades condicions. L'autor il·lustra l'estat jurídic de la qüestió amb una recopilació important d'altres països amb un enfocament lingüístic tan divers com són Suïssa, Canadà i França per arribar a la conclusió que «el mandat d'ús obligatori d'una llengua per al sector privat, si alhora admet l'ús de qualsevol altra llengua, és una intervenció lingüística que, dictada amb el fi legítim de preservar una llengua, pot arribar a ser una restricció raonable i justificada de la llibertat de comunicació, de pensament i d'expressió, i de la llibertat d'indústria i de comerç» (p. 140), fins i tot quan es demani una preeminència visual de la llengua protegida.

A la segona part del treball estudia l'encaix constitucional de les mesures que preveu la Llei de política lingüística, especialment en relació amb els articles 32.3 i 33, relatius als rètols i a la senyalització dels establiments que estiguin oberts al públic i a la senyalització i documentació adreçada al públic de les empreses que d'alguna manera estan vinculades o reben ajuts de les administracions públiques catalanes. Arriba a la mateixa conclusió que en dret comparat: les restriccions són constitucionalment legíti-

mes, són proporcionades i, fins i tot, paradoxalment —o no tant— menys enèrgiques que les aplicades a llengües menys amenaçades, i no infringeixen el principi d'igualtat en el gaudiment dels drets.

Mentre que en aquest estudi l'autor empra una anàlisi bàsicament de legalitat, o de constitucionalitat, en la «Presentació» que el precedeix s'endinsa més en apreciacions, podríem dir-ne, d'oportunitat, d'un gran interès per als lectors que busquin solucions de política lingüística més que no pas l'anàlisi jurídica aprofundida. Milian ens presenta més oportunitats perdudes en la Llei de política lingüística, com també decisions legislatives a parer seu desencertades, en dos aspectes medulars: la dels subjectes vinculats i la de les sancions. Així, la distinció, més correcta, que s'hagués pogut fer entre grans establiments oberts al públic i els petits, a l'efecte d'intervenir només en els primers; la distinció entre establiments amb llicència anterior a la Llei i els que la tenen posterior, a fi d'aplicar-los el requisit lingüístic per obtenir la llicència; o intervenir més en tot l'àmbit de la publicitat. En definitiva, advoca per una reducció dels subjectes concernits (els més grans) i una intensificació de la intervenció. Igualment critica l'equívoc règim sancionador, no per inconstitucional, sinó per inadequat a la finalitat perseguida. Amb caràcter general, estima que

les quanties haurien de ser inferiors i que caldria emprar la figura de l'advertència administrativa, segurament més eficaç per a aquest tipus d'infraccions.

El conjunt d'observacions que formula s'hauran de tenir molt en compte si s'aborda en algun moment una nova regulació de la matèria, sobretot perquè, lluny de ser propostes agosarades des d'un punt de vista polític, són molt raonables tant des de la perspectiva dels diferents posicionaments polítics com per la facilitat de la seva posada en pràctica.

III. El darrer bloc, «El régimen lingüístico de la Unión Europea: el régimen de las instituciones y la incidencia del derecho comunitario sobre el mosaico lingüístico europeo» (p. 79-85 i 161-202), estudia un sector treballat ja altres vegades per Milian (esmentem només el llibre *La igualtat de les llengües a les institucions de la Unió Europea: mite o realitat?*, Bellaterra: UAB, 2003) i de ben segur d'una transcendència indubtable per al futur de les llengües europees, i més quan es tracta d'una llengua, com el català, a la qual no se li ha reconegut l'oficialitat ni en l'àmbit de l'Estat ni en l'àmbit europeu i respecte de la qual hi ha un intens debat polític obert. L'autor ja capta, en aquest treball que data del 1995, la rellevància de la qüestió com a clau de futur en l'anomenat *mosaic de*

llengües europeu, tant amb relació a l'ús de les diferents llengües per part de les institucions europees com pel que fa a l'adopció d'una determinada política lingüística per a l'espai de la Unió.

Aquesta tercera part comença amb una descripció del règim lingüístic general de la Unió Europea (són llengües oficials les que ho són a tot el territori d'un Estat membre) i les especificitats de cada institució (el que s'anomena *acomodació* del règim lingüístic a les peculiaritats funcionals de la institució). Destaquem els dos fonaments d'aquest gran nombre de llengües oficials: per un cantó, la necessària publicitat del dret comunitari atesos els principis de primacia i efecte directe que aquest té sobre el dret dels estats, publicitat que només s'aconsegueix si els ciutadans poden conèixer-lo en la seva llengua; per l'altre, la raó política dels estats que no volen veure marginat un tret identitari quan cedeixen part de la sobirania a les institucions europees. Per aquests motius, malgrat les dificultats que comporta el volum de traducció, amb l'immediat correlat de despesa, i els mateixos problemes interpretatius generats per la multitud de versions d'un sol text, no s'ha retallat fins al moment aquesta pluralitat.

El segon aspecte que afronta, i que emfasitza a la «Presentació», és la incidència del dret comunitari en l'ús i el desenvolupament de les

llengües, qüestió que adquireix més relleu en la mesura que l'àmbit d'actuació de la Unió es va eixamplant. Aquesta situació pot significar per a les llengües amb oficialitat circumscrita a un territori de l'Estat un perjudici al seu estatut com a llengua oficial. En efecte, si només són llengües oficials les llengües dels estats, tota l'activitat administrativa de la Unió s'ha de vehicular en aquestes llengües, fet que implica l'alteració de les diferents oficialitats regionals, que no solament veuen reduït el seu règim a un territori de l'Estat membre, sinó també a les matèries sobre les quals la Unió no té competència. En definitiva, es produeix el que algun autor ha anomenat *desoficialització* de la llengua. Milian apunta, d'altra banda, que aquest fenomen té també una àmplia implicació en el sector privat, com ara en l'etiquetatge, com molt sovint s'ha denunciat.

Finalment, l'autor lamenta que la Llei de política lingüística, llevat de casos concrets i malgrat la proclama que fa al preàmbul, obviés la incidència del dret europeu en el règim lingüístic intern. L'actual ressorgiment del debat sobre aquest fet torna a posar sobre la taula una

qüestió prèvia per tractar i enfocar correctament el nostre règim lingüístic.

Per acabar, si fem una valoració global del llibre, hem de destacar-ne tant l'encert en la selecció dels temes exposats com l'exhaustivitat amb què els tracta i l'esforç argumentatiu que hi esmerça per arribar a les conclusions finals, esforç secundat amb el maneig d'una abundant bibliografia i jurisprudència espanyola i dels altres països del nostre entorn que agafa com a paràmetre de referència. Tot això contribueix a donar llum a espais jurídicament poc definits, quan no clarament controvertits, i a fixar criteris segurs per poder obrir camins en el nostre dret lingüístic. Dret que no pot partir del substrat ideològic d'un liberalisme poc més que malintencionat, sinó de la consciència que, en paraules del mateix autor, «la llengua no és solament una pertinença dels individus, sinó que té a més a més una dimensió col·lectiva indiscutible, que és precisament el que la fa ser instrument útil de comunicació».

Agustí Pou

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS

Marina SOLÍS

Aquesta bibliografia selectiva ha estat elaborada, principalment, a partir de la informació sobre les noves adquisicions que difon el Centre de Documentació en Sociolingüística - CDS <<http://cultura.gencat.es/lengcat/cds/index.htm>> (Institut de Sociolingüística Catalana - Secretaria de Política Lingüística), la llista de distribució internacional especialitzada en lingüística i sociolingüística, LINGUIST List <<http://linguistlist.org>>, i el CIEMEN <<http://ciemen.org>>.

Podem consultar la majoria d'aquestes referències al Centre de Documentació en Sociolingüística, tret de les que tenen marcat un asterisc. Per a la citació bibliogràfica de les obres hem seguit la del mateix Centre.

Per acabar, us oferim també un apartat amb una selecció de diferents llocs web, interessants pels seus continguts tant pel que fa al món del dret lingüístic com de la sociolingüística, al qual us convidem a participar d'ara endavant amb l'enviament d'enllaços (msolis@gencat.net) que creieu que poden ser interessants per donar a conèixer en aquestes pàgines i en aquesta direcció.

LLIBRES

1. *Dret lingüístic*

El règim juridicolingüístic a l'Administració de Justícia / Anna M. Pla Boix; direcció: Dr. Xavier Arbós Marín. - Barcelona: Departament de Ciència Política i Dret Públic, Universitat Autònoma de Barcelona, 2004. - V, 625 p.; 30 cm.

La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires: particularités sociolinguistiques et configuration française / Alain Viaut. - Barcelona: Ciemen: Mercator, 2004. - 81 p.; 31 cm. - ISSN: 1133-3928. - [Documents de treball (Ciemen); 15]. - REC. ELECTR.: <<http://www.ciemen.org/mercator/>>.

La igualtat de les llengües a les institucions de la Unió Europea, mite o realitat? / Antoni Milian i Massana. - Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2003. - 73 p., taules; 23 cm.

Language rights and political theory / edited by Will Kymlicka and Alan Patten. - Oxford: Oxford University Press, 2003. - XIII, 349 p.; 24 cm. - ISBN: 0-19-926290-X(hbk.); ISBN: 0-19-926291-8(pbk.).